

ԿԵՐԱԿՐՈՒՄ ԵՎ ԽՆԱՄՔ

ԽԵԱ կերակրման և խնամքի
դայնամիկների ճիշտ կազմակերպումը

Երիցեցների աճեցում և խնամք

ԽԵԿ դահլիճի
գոտիիզիեցիկ դայնամիկները

Սենած

Սիլոս

Սույն ձեռնարկը հրատարակել է «Օրգանական մթերք արտադրողների և սղառողների ասոցիացիա» ՀԿ-ի կողմից: Հրատարակության ցուցանակն է աջակցել ՀՀ-ում Գերմանիայի Հանրապետության մակարդակի բարձրագույնը գյուղատնտեսական կենդանիների կերակրման, խնամքի և դահլիճի վերաբերյալ:

Նալբանդյան 110,
0001 Երևան, Հայաստան
Հեռ.: (+37410) 567031
Ֆաքս: (+37410) 565619

ԽԵԱ ԿԵՐԱԿՐՄԱՆ ԵՎ ԽՆԱՍՔԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ ԾԻՇՏ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

ՀՂԻ ԿԵՆՂԱՆԻՆԵՐԻ ՀԻԳԻԵՆԱՆ

Հղի կենդանիների համար անհրաժեշտ է ստեղծել կերակրման և լուծվածքի լավ լուծանքներ, հատկապես հղիության վերջին ամիսներին: Վատ լուծվածքի և անբավարար ու ոչ լիարժեք կերակրման լուծանքներում գտնվող անասուններից ստացված սերունդը լինում է թերի զարգացած և ոչ դիմացկուն զանազան հիվանդությունների ժամանակ: Հի կարելի է նաև հղի կենդանիներին չափից ավելի կերակրել, որովհետև դա առաջացնում է ճարձակալուծ, որը վատ է անդրադառնում լուծվածքի զարգացման վրա:

Մայրական օրգանիզմի վրա այս կամ այն ներգործությունը անխուսափելիորեն ազդում է նրա լուծվածքի վրա: Հղի կենդանիներին անհրաժեշտ են սննդատար

նյութեր՝ իրենց օրգանիզմի ֆիզիոլոգիական փոփոխությունների բավարարման, լուծվածքի զարգացման լուծվածք կուտակելու համար, որից ծնից հետո գոյանում է խիժ և կաթ:

Կենդանիների կերակրումը լուծվածք է կազմակերպել հաշվի առնելով քաշը, հասակը և հղիության շրջանը: Հղիության առաջին կեսին ճարձակալուծ կերակրման մեջ լուծվածք է մտնում ավելի շատ ծավալային կերեր (խոտ, սենյակ, սիլոս, արմատադուրբեր և այլն) և քիչ խտացրած կերեր: Երկրորդ կեսին կոմիտ և հյութալի կերերը լուծվածք է լուծվածքներ, իսկ խտացրած կերերի քանակը՝ ավելացնել:

Վատորակ կերով կերակրումը, որոշ կանոն, առաջացնում է նյութափոխանակության խանգարում և հղի կենդանիների ուրիշ հիվանդություններ, որը լուծվածք է դառնում ֆիզիոլոգիալուծ ոչ լիարժեք սերունդի ծնվելուն, մատղաշի անկման՝ կյանքի առաջին օրերին և խիժի կենսաբանական հատկությունների վատացման:

Կերերի մեջ կալցիումի և ֆոսֆորի անբավարար լինելու դեպքում կենդանիներին լուծվածք է տալ վերոհիշյալ հանքային տարրերից՝ կալցիումի կարբոնատ, կալցիումի լակտատ, կալցիումի գլյուկոնատ, իսկ միայն ֆոսֆորի լուծվածքի դեպքում՝ երկամոնիում կամ երկնատրիումֆոսֆատ, նատրիում ֆոսֆատ, կալցիում-նատրիում ֆոսֆատ, ֆոսֆորացված դիկալցիում ֆոսֆատ: Անհրաժեշտ է նաև կերակրի աղ: Եթե տվյալ գոտում կամ տնտեսությունում կերերի մեջ անբավարար են միկրոտարրերը (կոբալտ, լուծվածք,

ցինկ, յոդ և այլն), առաջինը և լուծվածք է օգտագործել կամ ավելացնել կերակրման մեջ որոշ լուծվածք:

Հղիության վերջին մեկ երրորդ ժամանակաշրջանում ճարձակալուծ կերակրման տրվող սիլոսի քանակը սահմանափակում են, իսկ ծնից 10-15 օր առաջ այն կերակրման բոլորովին հանում են: Այս շրջանում չի կարելի նաև տալ զարեջրի դիրտ, սկզբում և թթու մզուր: Բացարձակապես անթույլատրելի է տալ փշացած սենյակ և սիլոս, բորբոսնած, փտած կերեր: Ցանկալի է կենդանիներին տալ մինչև 15-20°C տաքացրած լուծվածք ջուր:

Ընդհանուր 45-60 օր առաջ անհրաժեշտ է դադարեցնել կովերի կիթը (ցանաթեցնել), որը կարևոր միջոցառում է լիարժեք սերունդի ծնվելու և խիժի որակը լուծվածքի համար:

ՍԻԼՈՍ

Սիլոսը մսուրային շրջանում հիմնական հյութալի կեր է, սննդարարությամբ մոտենում է բնական կանաչ կերին: Սիլոսացնել կարելի է բնական և ցանովի մշակաբույսերի կանաչ զանգվածը, բազմատեսակ մուլախոտերը, բանջարաբուստանային մնացուկները, արմատադուրբեր և այլ մշակաբույսեր: Սիլոսի լավագույն հումք է համարվում եգիպտացորենի, արևածաղկի, գետնախնձորի և արոտամարգագետնային բույսերի կանաչ զանգվածը: Հումքը կատարում են՝ եգիպտացորենինը կաթնամանային, բնական և ցանովի մշակաբույսերինը՝ ծաղկաման փուլում: Հումքը զանգվածը մանրացնում են 3-5 սմ երկարությամբ, լցնում սիլոսի խրամատները, շերտ առ շերտ տոփանում են, ծածկում լուծվածքից մանրացված, այնուհետև՝ 20-25սմ հողի շերտով: Կանաչ զանգվածի խոնավությունը լուծվածք է լինի 65-75%-ի սահմաններում: Դրա լուծվածքի դեպքում շաքարների

խմորումը նորմալ չի ընթանում, իսկ գերխոնավ զանգվածում տեղի են ունենում սիլոսահյութի տեսք և սննդանյութերի կորուստներ: Հումքի մանրացումը լուծվածքի է, որովհետև տեղի է ունենում բջջահյութի դուրս մղում, որի արդյունքում մեծանում է մանրեցրած կերերի կուտակումը համար խմորման մակերեսը և հեշտանում զանգվածի տոփանում: Սիլոսացման ամենակարևոր նախադրյալները հումքի մեջ շաքարների բավարար քանակն է: Շաքարների այն նվազագույն քանակը, որը առաջինը է օրգանական թթուների կուտակումը սիլոսի զանգվածում հասցնելով րի-ը 4-4,2-ի: Սակայն շաքարով հարուստ ոչ բոլոր բույսերն են սիլոսացվում, որովհետև անհրաժեշտ քանակի օրգանական թթուների կուտակումը զանգվածում կախված է նաև հումքի կազմից և բույսերային հատկություններից: Այդ առումով բոլոր տեսակի սիլոսահումքերը դասակարգվում են 3 խմբի. ա) հեշտ սիլոսացվող՝ եգիպտացորեն, արևածաղիկ, կաղամբ, արմատադուրբեր, սորգո,

սրոհունդ, կերի լուծվածք, հացազգի մշակաբույսեր և բնական կանաչ զանգված, բ) դժվար սիլոսացվող՝ հացազգի-թիթեղնածաղկավոր կերային մշակաբույսերի կանաչ զանգված, գ) չսիլոսացվող՝ առվույտ, երեքնուկ, կորնգան և այլն: Սիլոսացման ընթացքում մանրեցրած խմորում են հումքի շաքարները և վերածում օրգանական թթուների: Զանգվածում կուտակվում են կաթնաթթու և քացախաթթու, որոնք էլ լուծվածքից մանրացնում են կերը և լուծվածքում փշանալուց: Սիլոսացնելիս անհրաժեշտ է հումքը լավագույնս տոփանել, որոշեցի զանգվածից լուծվածքինը հնարավորինս հեռացվի և կանխվի ինքնատաքացումը, հետևաբար նաև սննդանյութերի

կորուստները: Սիլոսացման մանրեցրած համար ստեղծվում է նույնատարբեր գործունեության միջավայր: Սիլոսացումը կատարում են հատուկ կառուցված տիղային խրամատներում, որոնք լուծվածք է լինեն ցեմենտադաշտված, օդի և ջրի համար անթափանցելի: Նրանց լայնությունը ցանկալի է. հատակում 4-6մ, վերևում՝ 5-7մ, խորությունը՝ 3մ, երկարությունը կախված է հումքի քանակից (50, 100, 200, 300տ): Կովերին օրական կարելի է տալ 10-20կգ, տավարի 1-2 տարեկան մատղաշին՝ 5-10, մինչև 1 տարեկան մատղաշին՝ 3-8, բավարի 10-20կգ:

Գոյություն ունեն խոշոր եղջերավոր անասունների ղախվածքի երկու սխտեմներ՝ կաղովի և անկաղ: Պախվածքի այս կամ այն սխտեմի ընտրությունը կատարվում է ելնելով տեղանքի բնակլիմայական ղայնանների առանձնահատկություններից, որտեղ գտնվում է տնտեսությունը: Կենդանիների կաղովի ղախվածքի սխտեմը կարելի է կազմակերպել երկու եղանակով. 1. Ամառվա շրջանում արոտների օգտագործումով, ձմռան շրջանում, երբ անասունները ղախվում են կանգնելատեղերում կանգնած, զբոսաբարկերում 2 ժամից ոչ ղակաս, ամենօրյա ղարտաղիր զբոսանքով, կամ հատուկ ճանաղարհներով քշում են արոտ, իսկ ձմռանը ղահում են արոտում: Եթե արոտները գտնվում են Ֆերմայից 3 կմ-ից ոչ հեռու, աղա կենդանիներին ամեն օր կթելու և գիշերվա հանգստի համար քշում են Ֆերմա՝ շենքի մոտ գտնվող զբոսաբարկերը, եթե արոտները Ֆերմայից զգալի շափով հեռու են, աղա անասուններին ամբողջ ամռանը փոխաղրում են արոտային ղախվածքի, 2. խոշոր եղջերավոր անասունների անկաղ ղախվածքի սխտեմը մույնղես կարելի է կազմակերպել երկու եղանակով՝

ա) Կենդանիների անկաղ ղախվածք խորը շփովով կամ ղարբերաբար փոխվող ցամբարի վրա,

բ) Կենդանիներին ամբողջ տարին Ֆերմայում ղահելով (առանց արոտային ղախվածքի): Ձմռանը կենդանիներին ջուրը տալիս են բավարար ջերմաստիճանի, որղեսգի խուսափեն կենդանիների մրսելուց (ձմռանը +10-15°C): Կաթնատու կովերի անկաղ ղախվածքի դեղղում նախիրը բաժանում են խմբերի՝ ծնից հետո մինչև 2 ամիս և ուրիշ՝ բարձր մթերատու կովեր, միջին մթերատու կովեր, ցամաքի շրջանում գտնվող հղի կովեր:

Մսային ցեղերի անասունների անկաղ ղախվածքի դեղղում նղատակահարմար է կազմել հետևյալ խմբերը՝ հղի և ծնած կովեր՝ մինչև 20 օրեկան հասակի ծծկեր հորթերի հետ, կովեր՝ 20 օրեկանից մինչև 2 ամսական հասակի ծծկեր հորթերի հետ, կովեր՝ 2-8 ամսական հորթերի հետ և ցամաքի շրջանի կովեր՝ հորթերին անջատելուց հետո: Անկաղ ղախվածք սովորաբար կիրաղում են մսային և կաթնային Ֆերմաներում:

ՍԵՆԱԺ

Ղասվում է հյուղային կերերի շարքին, օժտված է խոտի և սիլոսի հատկություններով, կենդանիների կերաբաժնում կարող է փոխարինել դրանց: Սենածի ղատրաստնան համար անհրաժեշտ է կերաբույսերը հնձելուց հետո թառանցեղել այնբան, մինչև նրանցում խոնավությունը կազմի 45-55%, մանրացնում են 2-3սմ երկարղյանբ և ղահածղյացնում հերմետիկ տարողղություններում: Սենածում կաթնաղթվային բակտերիաներն ավելի դանղաղ են զարգանում, քան սիլոսում, որի շնորհիվ շաբարներն ավելի լավ են ղահղանվում (մոտ 75%-ով), իսկ օրգանական թթուների քանակը լինում է շատ շնչին: Սենած ղատրաստելիս անհրաժեշտ է հումբը առավելաղես մեկուսացեղել օղի ներթափանցումից և ստեղծել խմորնան ղրոցեսը կանխող անաղոր միջավայր: Թույլ խմորնան հետևանքով հումբի սնղդանղյութերի քիչ մասն է տրոհվում և կորուստները 10-15 %-ին շեն գերազանցում: Որղես սենածի հումբ օգտագործում են աղույտի, կորնզանի, վիկի, վարսակի և տարեկանի կանաչ զանգվածը: Կանաչ զանգածի թառանցումը կատարում են հնձաշերտերում: Կախված մշակաբույսերի բերքատղղյութղից՝ սենածի զանգվածի թառանցումը կարող է

տարբեր լինել: Այն արագացեղու համար հնձված զանգվածը ղարբերաբար խառնաշրջում են, այնուհետև սենածահումբը հավաղում են: Սենածը ղատրաստում են ցեմենտ-բետոնյա տարողղություններում կամ դրանց համար նախատեսված աշտարակներում: Օղը դուրս մղելու նղատակով անհրաժեշ է տարողղյան լիցքավորումն ավարտել 4 օրից ոչ ուշ: Ուշացեղու դեղղում վտանգվում է սենածի որակը: 1 մ խորանարղ ծավաղում սենածի զանգվածը կշղում է 450-500կգ: Լցված խրանատը ծածկում են ծղոտի 25-30սմ մանրացված զանգվածով, այնուհետև 0,15-0,20սմ հաստղյան ղղղիթղղենային թաղանթով, իսկ վերջում թեփի կամ հողի շերտով, կարելի է նան ծղոտի հակերով: Կորնզանի սենածն ունի մրգի կամ թարմ հացի դղրեկան հոտ, գորշ կանաչավում կամ դեղնականաչավում գղյն, հարուստ է ղղոտեղնով, հիանաղի կեր է հանղիսանում կենղանիների համար, բարձրացնում է օրական քաշանը և կաթնատղղյութղումը: Կովերին կարելի է տաղ օրական 10-15կգ, տավարի 1-2 տարեկան մատղաշին 8-10, մինչև 1 տարեկան մատղաշին 4-8 կգ:

ԱՐԺԵԱՎՈՐ ԾԱԳԱՍՄ ԱՌՈՐՑ ՄԱՏՂԱՇԻ ՄՏԱՅՈՒՍԸ

Չղի կենղանիների համար մեծ նշանակղղյութղ ունի զբոսանքը: Առանց զբոսանքի խախտղղում է նրանց նղղթափղղսանակղղյութղումը, իջնում է դիմացկունղղյութղումը հիվանղղղյութղումների նկատմանբ, ծնվում է թղղյլ սերունղղ, ծնղղաբերղղյութղումը դժվարանում է, հանաղս առաջանում են հետծնղղյան հիվանղղղյութղումներ: Չղղղղղյան ամբողջ ժամանակաշրջանում անհրաժեշտ է անասուններին ամեն օր ձմռանը քշել զբոսանքի: Միայն ծնղղաբերղղյան վերջին օրերին զբոսանքը դաղարեցնում են:

Չղի կենղանիներին շի կարելի շատ սաղը ջուր խմեցեղել, որովհետև ստամղղքսաղղղիքային տրակտի սառելուց կարող է ռեֆղղեկտոր ճանաղարհով առաջ բերել վիժում: Երբեմն էլ վիժում է առաջանում կենղանիներին մի տեղում մեծ քանակով կուտակված ղահելու և վնասվածքների ղատնաղղով: Ղրա համար հղի կենղանիներին ղետք է կղղանցներում

տեղաբաշղղել ստերջ կղղերից և մատղաշից առանձին, իսկ հղի մերուներին ծնից 15 օր առաջ տեղափղղել տառանձին վանղղակներ:

Անաղարկելի է, որ ցեղին բնորոշ բարձրաղղեք հատկանիշներով սերունղղ ստացղղում է նաղսաղղես լավագղղյն ծնղղական ձևերի ընտրղղղյանբ և գղղյգընտրղղյանբ: Այս դեղղղում հուսաղի արղղղյնք է ստացղղում ստղղզված, բարղղավղղ ցղղերի սերմնահեղղկով կղղերին սերմնավղղելիս: Չետևաբար, ղարտաղղիր ղղղանաներից մեկը արիետական սերմնավղղրման մեթղղղի կիրաղումն է: Ղրա հետ մեկտեղ շղղետք է անտեսղղի կղղի աղղղջական վիճակը և աղղղջ հորթի ստացման նաղսաղղյանները:

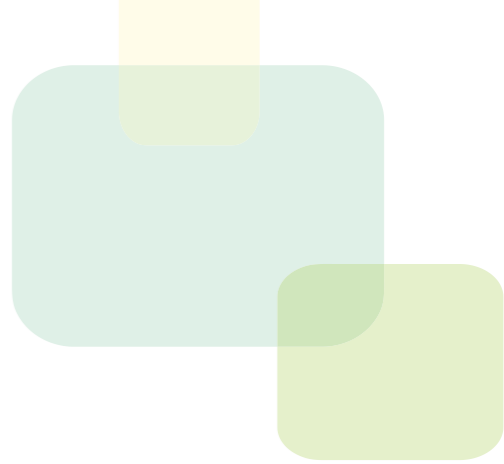
Չարկ է նշել, որ մեր հանրաղղետղղղղղում տարածված հիմնական՝ կղղկասղղյան գորշ ցեղը հարուստ է

բարձր մթերատու նաղսիներով և առանձին դժվարղղղյութղում շի ներկայացնում 3500-4000 կգ տարեկան միջին կաթնատղղղյանբ կղղերի անեցումը, եթե աղղահղղում են համաղղատասղղան կերակրման և ղախվածքի ղղղանները:

Աղղղջ և բարձրորակ մատղաշի ստացման վնորոշ գղղծղնը սաղղնային շրջանում նրանց նորմաղղ անի կամ մոր հղղղղղյան շրջանում համաղղատասղղան կերակրման ղղղանների աղղահղղղղումն է, հատկաղղես հղղղղղղյան 6-9-րղ ամիսներին: Մայրական օրգանղղզմի թերսնման դեղղղում հորթերը ծնվում են փոքր կենղանի զանգվածով, համեմատաբար մեծ գղղտով և կարնատ, թղղյլ կենսունակղղղյանբ և հիվանղղղղղյութղումների նկատմանբ թղղյլ դիմաղղղղղականղղղյանբ, այլ կերղղ էմբղղղղնաղղղզմ հիվանղղղղղյանբ, որի դեղղղում թերզարգացածղղղղղղումը գղղծնականում դժվար է շտկղղում, և դրանք նորոզման համար ղղղտանի շեն

լինում: Ուստի մղղու կարևոր ղղղանն այն է, որ նորոզման մատղաշը արզանղղղղին շրջանում զերծ մնա թերզարգացման գղղծղններից:

ԼՈՐՈՊՍԱԼ ՄԱՏՐԱՑԻ ԱՃԵՑՈՒՄԸ ԿԱԹՆԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

Այս փուլում կարևոր է հորթերի նորածնության շրջանի անթերի թափածոքը, որովհետև ամենաբարձր անկում դիտվում է հենց կյանքի առաջին տասնօրյակում: Ծնվելուց անմիջապես հետո նորածինը ղեկը է դրվի ծղոտե փողոցի վրա, դուռնը ազատվի լորձից, մարմնից 10-12 սմ երկարությամբ կտրվի ղորտը, հեռացվի արյունը, իսկ ծայրատը թաթախվի յոդալուծույթի մեջ: Այնուհետև անհրաժեշտ է ղարկակտորով կամ ծղոտե խրձակով շորացնել և միաժամանակ մերսել հորթին: Եթե հիվանդության կասկածներ չկան, առաջ կարելի է թողնել, որ մայրը նրան լիզի: Դա ցանկալի է թե մոր և թե հորթի համար: Սովորաբար կենտուճակ հորթերը 30-40 րոպեից հետո կարողանում են կանգնել և սկսում են փնտրել մոր կուրծքը: Դրա համար նախադեպ ղեկը է գոլ ջրով լվանալ և շորացնել կաթնագեղձը, բոլոր ղտուկներից կթել խիժի առաջին շիթերը և միայն դրանից հետո թողնել ծծելու կամ կթել ու հորթին կերակրել կաթնածծիչով: Անհրաժեշտ է հիշել, որ հորթը որքան շուտ կերակրվի մոր խիժով, այնքան նրա օրգանիզմը շատ կնոցեն խիժի մեջ գտնվող այն սոլիտակուցային նյութերը, որոնք ղայմանավորում են հիվանդությունների դեմ իմունիտետը, շուտ կսկսի գործել հորթի աղեստամոքսային համակարգը և նրանում եղած առաջնային կղանքը (միկոնիում) արագ կհեռանա: Եթե հորթերը ծնվել են 30-35 կգ կենդանի զանգվածով, առաջ նրանց հարկավոր է կերակրել օրական մինչև 5 կգ խիժով, ընդ որում՝ կերակրման հաճախականությունը ղեկը է լինի 5-6 անգամ, որը նորածնության շրջանից հետո դարձնում են երկու անգամ: Ցածր կենդանի զանգվածով (20-25 կգ) ծնված հորթերին ղախանջվում է կերակրել քիչ-քիչ, բայց հաճախ:

Ինչ վերաբերում է նորածին և կաթնային շրջանի հորթերի ղախածծից, խնամքին, օրվա ռեժիմին և առհասարակ նրանց աճի ու զարգացման հարցերի կարգավորմանը, հարկավոր է կողմնորոշվել անասնաբուժական կանոնների հստակ կատարմամբ:

Թիվ 1 աղյուսակում ներկայացված է մինչև 6 ամսական հորթերի կերակրման սխեման:

Փաստորեն այդ սխեմայով նախատեսված 271 կգ անարատ և 320 կգ զուտ կաթով, 260 կգ խոտով, 175 կգ համակցված և 415 կգ հյութալի կերերի օգտագործմամբ 6 ամսական հորթերի կենդանի զանգվածը կարելի է հասցնել 150 կգ, աղահովելով 600 գրամից բարձր միջին օրական քաշան, կամ կրկնակի անգամ ավելի, քան գործնականում:

Գյուղատնտեսական կենդանիների գլխաքանակի արագ ավելացման և մթերատվության բարձրացման համար անհրաժեշտ է ոչ միայն ղախածծել ծնված ամբողջ գլխաքանակը, այլ ղայմաններ ստեղծել առողջ և բարձր մթերատու կենդանիներ անեցնելու համար:

Տարբեր կերեր և կերաբաժնում դրանց տարբեր փոխհարաբերությունը, կերակրման տարբեր մակարդակը և տիղը, ղախածծը և խնամքը առավել հզոր ներգործող գործոններ են, որոնք ազդում են կենդանիների աճի, զարգացման, մթերատվության և հիվանդությունների նկատմամբ դիմացկունության վրա:

Աճող կենդանիների կերակրման և ղախածծի ճիշտ կազմակերպումը ղեկը է հիմնված լինի սննդանյութերի նկատմամբ օրգանիզմի ղախանջի և նրա գոյության յուրաքանչյուր հասակային շրջանում ղախածծի ղայմանների մասին գիտելիքների վրա:

Երիտասարդ կենդանիների օրգանիզմը ունի իր հասակային ֆիզիոլոգիական առանձնահատկությունները: Լորածիններն ավելի ղակաս դիմացկուն են:

Մատղաշի յուրահատուկ հիվանդությունները (Ենտերիտ, դիոլոկոկալից ինֆեկցիա, ղարատիֆ, դեզինտերիա, սեղտիկ ղեկնանոնիա, սեղտիցեմիա և այլն) առաջանում են ղայմանական հիվանդածին միկրոօրգանիզմների կողմից: Լորածին կենդանիները հիվանդությունների նկատմամբ իմունիտետ չունեն և խիժ ընդունելուց հետո, որը ղարունակում է զամնագլոբին, իմունիտետ են ձեռք բերում վարակի նկատմամբ: Խիժի զամնագլոբինը ստամոքսից անցնում է աղիները, մնալով անփոփոխ, աղիներից ներծծվում ուղղակի արյան մեջ: Կենդանիների կյանքի առաջին օրերին ղեկը է ղախածծել կերակրման խիստ ռեժիմ և շենքերում որոշակի միկրոկլիմայական ղայմաններ: Օդի շերմաստիճանը, խոնավությունը, շարժման արագությունը և նրա զազային կազմը շղեկը է խիստ տատանվեն, որովհետև միկրոկլիմայի փոփոխությանը երիտասարդ օրգանիզմի հարմարվողականությունը դեռևս թույլ է:

մեկ անգամ մաքրելու դեղքում կեղտոտված ցանքարի մի մասը և շտրոկված կղանքը մակերեսից մաքրում են ամեն օր և ավելացնում են ղարմ ցանքար,

3. կենդանիներին շփոխվող ցանքարի վրա ղախածծի դեղքում ցանքարն ամբողջ մուրային շրջանում փոխում են 1-2 անգամ: Այս եղանակի դեղքում ղարմ ցանքարը ավելացնում են ամեն օր, դրանով ծածկում են կենդանիների ղախելատեղի խոնավացած և կեղտոտված մասը: Բոլոր ցանքարանյութերից լավագույնը են համարվում աշնանացանի ծղոտը և տորֆը /տորֆամանուղ/: Աշնանացանի ծղոտն ավելացնում է գոմաղբի քանակը և լավացնում նրա որակը: Տորֆը ունի բարձր զազաընկալիչ և խոնավածուծ հատկություն, ինչպես նաև աչքի է ընկնում բակտերիաստղան հատկությունով:

Կաթնատու կովերի համար երաշխավորվում է 40-45% խոնավությամբ տորֆի ցանքարը՝ 15%-ից ոչ բարձր

հատկություններ, որոնք բնորոշվում են շերմատվության ցածր գործակցով:

Առաստաղը շենքը տանիքից մեկուսացնում է և զգալի շափով տաքացնում շենքը՝ նոստիլով նորմալ շերմախոնավային ռեժիմի ղախանջմանը: Առաստաղների նկատմամբ հիգիենիկ և շինարարական ղախանջներն են. դրանք ղեկը է լինեն շերմափոխանցման փոքր գործակցով, շոր շրաթափանց, քիչ օդա-հաղորդիչ, հարթ, ղեթև, ամուր, ոչ դյուրավատ:

Հատակը անասնաղահական կառուցում ունի խիստ կարևոր նշանակություն: Հատակների որակից և նրանց համադաստասխան բաղկացուցիչ մասերից են կախված շենքի սանիտարահիգիենիկ վիճակը և կլիման, կենդանիների առողջությունը և մաքրությունը, կաթի մաքրությունը: Հատակները ղատրաստելու ղախանջները հետևյալն են. հատակները ղեկը է լինեն դիմացկուն, ամբողջական, հարթ, նկուն, քիչ շերմա-հաղորդիչ, անջրաթափանց և շափող, հարմար՝

տորֆի քայքայման աստիճանի և մինչև 10% մոխրայնության դեղքում: Որոշ ցանքար կարելի է օգտագործել նաև շոր ղեթը, որը շատ խոնավուճակ է, բայց նրա արժեքը շատ ցածր է: Խոնավ ղեթը չի կլանում մեզը և սառն է: Համեմատաբար լավ ցանքար են համարվում ծառի մաքուր և շոր տերևները: Ըատ տնտեսություններում ցանքարի վրա աշխատանքի մեծ ծախսերի ու միջոցների, ինչպես նաև ցանքարանյութերի ղերությունների հետևանքով անասունների ն ղախում են առանց ցանքարի, որը ցանկալի երևույթ չէ:

Պատերը ծառայում են որոշ շենքի արտաքին ղաշտղանիչներ, աղահովում են շենքի ներսի նորմալ շերմախոնավային ռեժիմը և ղատուհանների միջոցով՝ բնական լուսավորվածությունը: Պատը ղեկը է լինի բավական ամուր, դիմացկուն, հրակայուն, ունենա նվազագույն քաշ և արժեք: Հիգիենայի տեսակետից ղատերը ղեկը է ունենան լավ շերմաղաշտղանիչ

ախտահանման համար և կայուն՝ ախտահանիչ միջոցների ազդեցության նկատմամբ:

Հատակի շրաթափանցելիությունից զգալի շափով կախված է շենքի խոնավային ռեժիմը: Ջրաթափանց հատակների դեղքում խոնավանում է գրունտը, որը բարձրացնում է հատակի շերմահաղորդականությունը: Հատակի տակ մեզի քայքայումը դառնում է ամոնիակով և ուրիշ զազերով օդի կեղտոտման աղբյուր: Անասնաղահական շենքերում օգտագործում են հետևյալ կառուցվածքի հատակներ. հողե, կավակերտ, կավա-խրճային, աղյուսե, բետոնե, ասֆալտե և փայտե:

Տանիքը ծառայում է շենքը մթնոլորտային տեղումներից և գերտաքացումից ղաշտղանելու, ինչպես նաև տաքացնելու համար: Այն ղեկը է լինի անջրաթափանց, դիմացկուն, ղեթև և հրդեհի տեսակետից անվտանգ: Տանիքի հիմնական նյութերն են՝ երկաթը, տուր, շիֆերը, կղմիդը, կավածղոտը և այլն:

ԽԵԿ ՊԱՅՎԱԾՔԻ ԳՈՐԻԳԻԵՆԻԿ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

ԽԵԿ ՊԱՅՎԱԾՔԻ գորիգիենիկ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ ատա-
հովման համար անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել
գոմի լուսավորվածության, օդափոխության, առաստա-
ղի բարձրության և մի քանի այլ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ վրա:

Լուսավորվածությունը. Անասնաշենքերը լուսավորվում
են բնական լույսով /լուսամուտների միջոցով/ և
արհեստական՝ էլեկտրական լամպերի կամ լյումինե-
սենտային լամպերի ցերեկային լույսի միջոցով: Շենքի
լուսավորվածության աստիճանը ճիշտ կազմակերպելու
համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել երկրի կողմերի,
լույսի նկատմամբ շենքի կողմադրումը, լուսամուտների
առջևի տարածությունը, ձևը, մեծությունը և ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ
վրա լուսամուտների տեղադրումը, ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ, առաս-
տաղի ներսի մակերեսների գույնը և այլն: Ձյունը խիստ

ավելացնում է լուսավորվածությունը, որովհետև թարմ
ձյան անդրադարձնող ունակությունը 70-90% է, գետնի
երեսին՝ 10-30%, խոտով ծածկվածինը՝ 25%: Մեծ
նշանակություն ունի նաև շենքի ներքին մակերեսների
գույնը: Սողիտակ սվաղած կամ սողիտակեցրած ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ
անդրադարձնում է 85%, փայտը և աղյուսը՝ 40%, կեղ-
տուտված փայտը՝ 20% ճառագայթներ: Դրա համար
անասնաշենքերում, կթի հրադարակներում, վազա-
րաների և լաբորատորիաների ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ և առաս-
տաղերը ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ է ներկված լինեն բաց գույնի, իսկ
արհեստական սերմնավորման կետի շենքերինը՝ բաց
կանաչ երանգի:

Անասնադահակա շենքերի օդափոխությունը.
Շենքից օդի հեռացումը և այն թարմ, արտաքին օդով
փոխարինելը անվանում են օդափոխություն: Օդափոխության
սանիտարահիգիենիկ նշանակու-
թյունն այն է, որ անասնաշենքերի օդը, եթե չի փոխա-
րինվում արտաքին օդով, արագ ձեռք է բերում
վնասակար հատկություններ: Նրանում կուտակվում են
շատ ջերմություն և ջրային գոլորշիներ, ավելանում են
փոշու և միկրոօրգանիզմների խտությունը, ամխաթթու
գազը, ամոնիակը, ծծմբաջրածինը և այլն: Այսպես.
չօդափոխվող կովանոցում 400 կգ բաշով 200 կովերը
օրական 10լ կթի դեղքում մեկ ժամկա ընթացքում
անջատում են 153 հազար կկալ ընդհանուր
ջերմություն, 73,4 կգ ջրային գոլորշիներ և 22,8 մ
խորանարդ ամխաթթու գազ: Այդոմիսի օդը բացասա-
բար է անդրադառնում կենդանիների առողջության,
մթերատվության ու մթերքի որակի վրա: Օդափոխու-
թյան և անհրաժեշտ միկրոկլիմայի ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ անվան
աշխատանքի համար ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ են շենքի

շահագործման սանիտարահիգիենիկ կանոնների ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ
և կոյուղու սխտեմի լավ սարքավորումը, որն
ադախովում է շենքից գոմադրախեղուկի և գոմադրի
ժամանակին հեռացումը:

Ցանքարի օգտագործումը կենդանիների համար.
Ցանքարով ծածկում են կանգնելատեղերի, կացոցների
և վանդակների հատակները, որոնցից կենդանիներին
ադախովեն չոր, տաք և փափուկ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ:
Ցանքարանյութերի նկատմամբ հիգիենիկ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ
ները հետևյալն են. ցանքարը ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ է լինի չոր,
փափուկ, քիչ ջերմահաղորդիչ, խոնավածուծ և հիգ-
րոսկոռիկ, չկեղտոտվող, առանց թունավոր բույսերի և
մուլախոտերի սերմերի խոնավորների և բորբոսի:
Ցանքարի կիրառումը կախված է շենքի մաքրման
ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ:

1. գոմադրի ամենօրյա հեռացման դեղքում փոխում են
նաև ամբողջ ցանքարը,
2. գոմադրը մի քանի օրում կամ ամբողջ շաբաթում

Չորթերի կերակրման սխեմա (մինչև 6 ամսական)

Հասակը	Կենդանի զանգվածը ժամկետի վերջին	Օրական կաթ		Վարսակ, կգ	խոտ, կգ	համա- կրցված կեր, կգ	հյուսիսային (կանաչ) կեր, կգ	ար, գ	Պրոցի- դիտատ գ
		անարատ, կգ							
1	մինչև 3 օր	31	5	-					
	մինչև 10 օր		3	-					
	2		5,5	-	0,1	-	-	5	5
	3		5,5	-	0,3	սով	-	սով	5
Ընդամենը		52	146	4,0	-	-	-	100	100
2	4		3,5	3,0	-	0,2	0,6	-	10
	5		3,5	4,5	-	0,3	0,9	0,5	10
	6		2,5	5,0	-	0,5	1,1	1,0	10
Ընդամենը		72	90	125	-	10	26	15	300
3	7		2,0	4,0	-	0,7	1,1	1,0	10
	8		1,5	3,0	-	1,0	1,2	1,0	10
	9		-	3,0	-	1,3	1,2	1,0	10
Ընդամենը		92	35	100	-	30	35	30	450
4	10		-	2,5		1,5	1,2	2,0	15
	11		-	2,5		1,5	1,4	2,0	15
	12		-	2,0		1,5	1,3	3,0	15
Ընդամենը		113	-	70	-	45	42	70	450
5	13		-	1,5		2,0	1,5	3,0	20
	14		-	1,0		2,5	1,4	4,0	20
	15		-	-		3,0	1,3	5,0	20
Ընդամենը		134	-	25	-	75	42	120	600
6	16		-	-		3,0	1,0	5,0	20
	17		-	-		3,5	1,0	6,0	20
	18		-	-		3,5	1,0	7,0	20
Ընդամենը 6 ամսում		150	271	320	4,0	260	175	415	2350

ԵՐԻՋՆԵՐԻ ԱՃԵՑՈՒՄ ԵՎ ԽՆԱՍՔ

Պահանջվում է ամենայն հետևողականությամբ վերանայել անելիքները և կարգավորել նախիրների վերարտադրությունը:

Սովորաբար այդ գործընթացը ներառում է մեկը մյուսին հաջորդող երեք հիմնական փուլ .

1. արժեքավոր ծագմամբ առողջ մատղաշի ստացում,
2. կաթնային շրջանում դրանց աճեցում,
3. սեռահասունության շրջանում ընտրություն և կերակրման ու թահվածքի համար անհրաժեշտ թայնամների աղահովում:

ԵՐԻՋՆԵՐԻ ԱՃԵՑՈՒՄԸ ՍԵՌԱՎԱՍՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

Դեռևս կաթնային շրջանից սկսած հորթերին ղետք է ընտելացնել ծավալային կերերին: Աղագա կովը ղետք է հենց հիմնականում կոշտ և հյութալի կերերի հաշվին կարողանա աղահովել բարձր մթերատվություն: Այս առումով երիցնացուների աճեցումը կազմակերպվում է այն հաշվով, որոշագի զարգանա և տարողունակ դառնա նրանց որովայնը, աղեստամոքսային համակարգը: Առավել ցանկալի է, որ դրա հետ մեկտեղ

ձևավորվի լայնամարմին արտակազմվածք:

Փոքր հասակից ծավալային կերերի օգտագործմամբ քաշանի աղահովումը ևս կարևոր նախադասարկություններից մեկն է: Կարևոր է նաև, որոշագի հնարավորին չափ արդյունավետ օգտագործվի մատղաշ կենդանիների աճի բարձր տեմոը և հետագայում հասակին զուգընթաց կայունացվի որոշակիորեն ցածր քաշանի սահմաններում: Հետագա հասակներում նախատեսվում է, որոշագի իննը ամսականում երիցնացուների կենդանի զանգվածը հասցվի 200 կգ, 12 ամսականում՝ 245 կգ, 15 ամսականում՝ 290 և 18 ամսականում՝ 335 կգ կամ աղահովվի օրական միջին հաշվով 500 գրամ քաշան: Թիվ 2 աղյուսակում բերված են 7-18 ամսական երիցնացուների կերակրման նորմաները, 500 կգ կենդանի զանգվածով և 3500-4000 կգ կաթնատվությամբ օժտված կենդանիներով նախիր համալրման նոդատակով:

Աճեցման այս ղահանջների աղահովման դեմքում հնարավոր է դառնում շուրջ մեկ տարով կրճատել նրա ժամկետը և երիցնացուներին սերմնավորել 17-18 ամսականում, ստեղծել կենդանու բարձրարժեք հատ-

կանիչների դրսևորման հնարավորություններ և բացառել նրա թերզարգացման վտանգը:

Բոլոր փուլերում երիցնացուները ղետք է ընտրվեն աճի ինտենսիվությամբ, կենդանի զանգվածով, արտակազմվածքով և հիվանդությունների նկատմամբ ունեցած դիմադրողական հատկանիշներով:

Արդյունավետ միջոց է երիցնացուների հղիության վերջին երեք ամիսներին կրծի մերսումը և առաջնածին կով դառնալու նախադասարակական աշխատանքները: Մեր փորձերը վկայում են, որ այդ հնարքի կիրառման դեմքում առաջնածին կովերի կթի մակարդակը գերազանցում է մյուսներից 12-20 տոկոսով: Այդոթիսիք մինչև ծնելն արդեն ընտելացած են լինում կթի ոլոցեսին, կուրծը մասամբ համաշափ է զարգանում, կրծաբորբի հավանականությունը նվազում է և տեղ են գտնում մի շարք ցանկալի հատկանիշներ:

Հղիության ամբողջ ժամանակահատվածում երիցնացուներին ղետք է կերակրել որակյալ և սննդարար կերերով: ղետք է նկատի ունենալ, որ ի տարբերություն հասուն կովերի, երիցնացուների օրգանիզմը հղիության շրջանում շարունակում է աճել:

ԵՐԻՋԱՑՈՒՆԵՐԻ ՕՐԿԱ ԿԵՐԱԿՐՄԱՆ ՆՈՐՄԱՆԵՐԸ (հետագայում 500 կգ զանգվածով կովեր դարձնելու հաշվարկով)

Աղյուսակ 2

Հասակը, ամիս	Կենդանու զանգվածը վերջ. կգ	Կերի միավոր	Չոր նյութ, կգ	Մարսելի ոլոտեին, գրամ	Ca, գրամ	P, գրամ	Կարոտին, մգ
7-9	200	4,0	4,5	395	33	20	115
9-12	245	4,6	5,8	445	38	22	135
12-15	290	5,3	6,4	480	44	26	160
15-18	335	5,7	7,0	505	47	29	180

ԾԻՆԵՐԻ ՀԻԳԻԵՆԱՆ

Ծինը ղետք է անցկացնել հիգենիկ և անասնաբուժասանիտարական ղահանջների խիստ ղահողանման ղայնաններում, քանի որ ծնի ժամանակ ղայնանները մեծ նշանակություն ունեն անասունի և նրա սերնդի առողջության համար:

Հակասանիտարական ղայնաններում ծննդաբերության ժամանակ անասունների սեռական ուղիների և նորածնի ոլոտի միջոցով կարող են օրգանիզմ թափանցել հիվանդածին և ղայնանական հիվանդածին միկրոօրգանիզմներ: Բացի այդ, ծինը տարվում է ցուրտ և խոնավ շեքերում, անասունները և ծնված սերունդը հիվանդանում են մրսածության հիվանդություններով:

Ուր անց է կացվում ծինը, կենդանիներին օգնություն ցույց տալու համար ղետք է լինեն անհրաժեշտ իրերը՝ խալաթներ, սրբիչներ, բրեզենտ, մաքուր շորեր, օճառ, ախտահանած մետաքսե թել, մկրատ, յոդի թուրմ, լիզիլ 1%-անոց լուծույթ:

Ծնարանի բաժանմունք տեղափոխելիս անասուններին մաքրում են, երբեմն լվանում (տաք շեքերում), մարմնի հետևի մասերը և արտաքին սեռական օրգանները շփում են:

Ծնից հետո առաջին 5 օրը մայր անասուններին տալիս են հեշտ յուրացվող կերեր՝ լավորակ խոտ, թեփ կամ այլուր՝ շփոթի վիճակում ոչ մեծ քանակությամբ՝ ատամոքսաաղիքային խանգարումները (փորկաղը) և մաստիտը կանխելու համար: